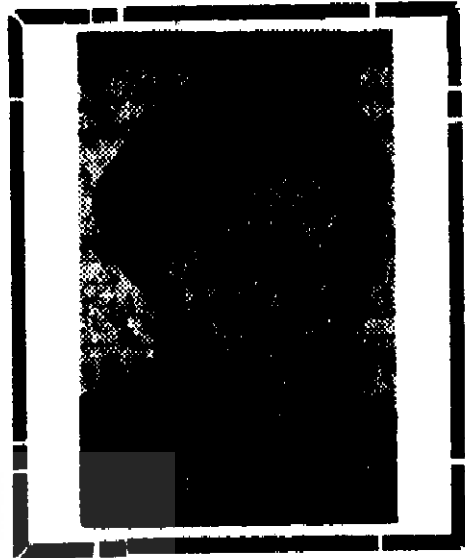

وفیات معاصران

استاد علامه محمد کاظم

عصار

واز شمار دو چشم يك تن شم
وز شمار خرد هزاران بیش

بهینه آسمان بلند و پهناور «معارف اسلامی» بشمس واقمار و کواکب قدر اولی مزین و منور است که انوار تابناک آنها، در طی قرون و اعصار، بدور و نزدیک و باشنا و بیگانه، می‌تابد و مدنیت با رونق و شکوه جهان بشری را نیرو و مایه و بساط پررنگ و بوی آفرینش ایزدی را صفا و جلا میبخشد. برآمدگان از این مکتب اصیل و فخیم و تربیت یافتگان با این اسلوب قدیم و قویم، به نیروی دماغهای پخته و ورزیده و در سایه قدرت تحقیق و تتبع و قوت توغل و تفکر و وسعت اطلاع و تبحر و بدستگیری ملکه اجتهاد و استنباط و استدلال و استقرائی که، خواه ناخواه، نتیجه اینگونه پرورش فکری و تمشق عقلی است، چون غواصان چالاک و چیره دست، در میان امواج سرکش دریای توفانی معضلات و مشکلات کمون علوم و معارف و دقائق و غوامض حقایق منطقی و فلسفه و لطائف و ظرائف سرائر حکمت و عرفان غوطه میخورند و بامشتهائی آکنده و ممتلی از غرر آثار و درر ابکار دانش وینش، سر بلند و گردن فراز، به بیرون می‌آیند و به گنجینه‌های نفیس و خزانه‌های بدیع فرهنگ تاریخ حیات آدمیان رونق و شکوه و منزلت و آبرو میبخشند.

علامه مفضل و تحریر مقدم، استاد محمد کاظم عصار طاب ثراه و جعل الله
الجنة مشواه، از تربیت یافتگان نامور این مکتب نامدار بود که بیشک، در عصر اخیر، نظیر و عدیل و قرین و بدیل کم داشت. بنابراین با فقدان او، بارکان و قوائم معارف اسلامی، بطور قطع،

صدمه‌ای گران و لطمه‌ای سخت وارد آمده است. پدرو عصار مرحوم آیت‌الله سید محمد، از عالمان بنام و زاهدان عالی‌مقام جامع معقول و منقول و از شاگردان میرزا آقای میرزا محمد رضا فشارکی بود. پسر بسال ۱۲۵۹ شمسی مطابق ۱۳۰۲ هجری قمری بجهان دیده گشود و در حجر تربیت چنین پدر روحانی در وطن خود تهران بتعلم آغازید و پس از اکتساب مقدمات، بمعهد بزرگ و مکتب سترک کسب علوم و فنون معارف اسلامی، نجف اشرف، و در محضر شریف مراجع بلند پایه و قوی مایه‌ای چون شریعت اصفهانی معروف بشیخ الشریعه از جامعین طراز اول معقول و منقول و آقا ضیاء الدین عراقی و سید محمد کاظم یزدی و میرزا حسن کرمانشاهی و آقا میر شهاب الدین نیریزی شیرازی و میرزا هاشم اشکوری گیلانی رحمة الله علیهم اجمعین بدرک فیض پرداخت و در حدیث سن، یعنی بیست و نه سالگی بدرجۀ عالی اجتهاد نائل آمد و در همانجا بمسند افادت و افاضت نشست و در حدود چهارده سال، دور از سود و زبان جهان و قیل و قال جهانیان، بروی طالبان و شائقان حقائق، ابواب علم و فقه و منطق و ریاضی و اصول و کلام و حدیث و حکمت و عرفان بگشود و بعد سالی چند با اروپا رفت و بزبان و فلسفۀ غرب آشنائی و چیرگی یافت و بایران بازگشت و در مدرسه عالی سپهسالار و دانشکده‌های معقول و منقول (الهیات و معارف اسلامی) و ادبیات، دانشگاه تهران، کرسی تدریس فلسفۀ اسلامی را بوجود ذی‌جود خود مزین کرد. معهد اطلاب و عشاق علم و معرفت باین بسنده نمیکردند و در هر کجا استاد را می‌دیدند، در خانه و بیرون از خانه، با حرص و ولع، پروانه وار، بگرد شمع فروزان وجودش چرخ میزدند و گرمی و نور میگرفتند. استاد عصار، دماغی قوی و قریحه‌ای مستوی و اطلاعی وسیع و حافظه‌ای قادر و استدلالی قاهر و بیانی فصیح و بلیغ و لهجته شیرین و نمکین و محضری روح بخش و دلنشین داشت و حتی در مباحثات جدی نیز هیچگاه از گفتن طرائف و ظرائف و شوخی و بذله غافل و فارغ نبود، بطوریکه کسی در حضور او ملالت و خستگی احساس نمی‌کرد. علامۀ فقید از جمله معدود علماء طراز اولیست که در تدوین قانون مدنی ایران صاحب نظر و واجد اثر بوده‌اند. وی با وجود تربیت در معاهد قدیم، اندیشه‌هایی نو و استدلالاتی بکرو استنباطاتی تازه و آرائی خاص و مستقل داشت، بخصوص در فلسفه و عرفان، از جمله در وحدت وجود و مسائل بداء (چه در شرع و چه در تکوین) و بقاء نفس پس از تخریب بدن، و حیات و چگونگی اعداد بدن برای عمر طویل با توجه به تربیت نفس، و جبر و تفویض و در مذهب امر بین الامرین و در شرح کلمات محیی الدین اعرابی صاحب نصوص الحکم و فتوحات و سخنان ملا عبدالرزاق کاشانی صاحب شوارق که خاص متفکری قوی مایه و اندیشمندی بلند پایه چون اوست و پیش از او سابقه ندارد.

آثار مرحوم عصار آنچه بچاپ رسیده عبارت است از:

۱- دور ساله وحدت وجود و بداء با مقدمۀ عالمانۀ فاضل محقق آقای سید جلال الدین آشتیانی حفظه الله تعالی و ترجمۀ پارسی دانشمند جامع معقول و منقول استاد شیخ محمد شهابی ادام الله ایام افاضاته.

۲ - جلدین علم الحدیث بتعریب استادان محترم دکتر محمد غفرانی و صلاح السادی
۳ - تفسیر فاتحه‌الکتاب شامل دو قسمت یکی مقدمه در شرح اصطلاحات و مبادی و
مسائل فلسفه و عرفان و انحاء و طرق مختلف تفسیر، دیگری تفسیر متن سوره .
آنچه بطبع نرسیده :

۱ - تعلیقات بر کفایة الاصول آخوند ملا محمد کاظم خراسانی که یکی از بهترین و با
ارزش ترین تعلیقاتی است که بر این کتاب، مستطاب مرجع بزرگ عالم تشیع قرن اخیر نوشته شده و
حاوی نظرات استقلالی مرحوم عصار است.

۲ - رسائل و حواشی و تعلیقات بر کتب مختلف فلسفی و عرفانی و فقه و اصول.
امید میرود آنها نیز بهمت و الانهت شاگردان و فیض یافتگان آن مرحوم بزودی طبع و نشر شود.
مرحوم عصار بنگارنده لطفی تام و التفاتی مالا کلام داشت و بسالیان دراز که بهر پانزده
روز، يك شب، با گروهی از خواص و صدیقان فراهم بودیم و از محضر فیاض بهره برمی -
گرفتیم، از راه تشویق، بشنیدن اشعار من اصراری عجیب داشت و تا شعری نمیخواندم دست
برنمیداشت و جلسه را خاتمه نمیداد.

در چند سال اخیر، بعلت عارضه ورم و عظم غده‌وزی (پرستات) و ضعف و رخوت کهولت،
با وجود یکی دوبار عمل جراحی در انگلستان، ناتوان و الیف بستر بیماری شد و از پایفتاد تا
اینکه یکساعت باذان صبح مانده روز پنجشنبه ۲۶ ذیحجه الحرام سال ۱۳۹۴ هجری قمری، مطابق
۱۹ دیماه ۱۳۵۳ شمسی، مطابق ۹ ذانویه ۱۹۷۵ میلادی، سن ۹۴ سالگی، عمری آمیخته
بفضائل و مکارم و عوائد و عوارف، از دست برفت و جان بجان آفرین تسلیم داشت و در مقبره
ابوالفتح دازی جنب مرقد مطهر حضرت عبدالعظیم علیه السلام بخاک سپرده شد و بزمانی که
کشور و فرهنگ بوجود چنین نازنین جانان دانشمند و بلند اندیشگان ارجمند نیازی مبرم دارد،
از فقدان خویش بمعارف فخیم و فاخر اسلامی لطمه‌ای شککنده زد. در مراسم باشکوه تشییع
و ترحیم او، همه کسانی که بعلم و معرفت و مکرمت و فضیلت ان‌لک پیوندی داشتند شرکت
جستند و افسوس و دریغ خوردند و از سراخلاص و ارادت فاتحه‌ای خواندند و بروح پرفتح
او نثار کردند.

همکار عزیز و دوست دانشمند ما، سیدالشعرا استاد سید عبدالکریم امیری فیروزکوهی، از
شاعران و ادیبان طراز اول معاصر، در رثاء وی قصیده‌ای غرا ساخته‌اند که میتواند مبین و شارح
فصیح و بلیغ مقام و منزلت آن فقید باشد.

دکتر نصره الله کاسمی

تهران دیماه ۱۳۵۳